

handikapp

forskning

Pågått

nummer 4 2003 årg 12

Höstens nya
doktorander
vid IHV sidan 6

Sida vid sida i klassrummet
– tema om särskola och inklusion

Barnen mitt

En ny grupp elever har dykt upp i särskolan. Dessa barn har ganska otydliga svårigheter, vilket ställer nya krav på de lärare som ska undervisa dem. Anna Blom forskar om den nya gruppen särskoleelever – ”barnen mitt emellan”.

Sedan särskolan kommunaliserades 1996 har mycket förändrats. De som skrivs in i särskolan idag är inte längre en homogen grupp med liknande behov. Nya grupper av elever har tillkommit. Förändringarna gäller också lärarnas arbetssituation. Idag kan särskoleeleverna få sin skolgång förlagd till vilken som helst av de olika klasskonstellationerna som erbjuds i skolan. Lärarna som undervisar särskolebarn har mycket varierad erfarenhet och kompetens när det gäller särskoleundervisning.

Anna Blom arbetar på FoU-enheten vid Socialtjänsten i Stockholm och har specialiserat sig på förändringarna inom särskolan. I tre rapporter har hon tittat på hur kommunaliseringen har påverkat särskolan, dess elever och lärare. I sin första studie, *Särskilda elever. Om barn i särskola*, koncentrerade hon sig på att beskriva ökningen av särskoleelever. Hon konstaterar bland annat att sammansättningen av nya grundsärskoleelever har förändrats parallellt med att relevantalet har ökat.

– Den grupp barn som har tillkommit sedan kommunaliseringen är barn med ganska otydliga svårigheter. Ofta skrivs de in i särskolan lite senare, i mellan- och högstadiet. Tidigare har dessa barn varit med i den

vanliga undervisningen, men har haft svårt att följa med och kanske har gått om en klass. Men med det nya betygssystemet har det märkts tydligare att de inte hänger med i tempot. Många av dem har invandrarbakgrund, säger Anna Blom.

Tydliga problem som upptäcktes tidigt

Tidigare hade elever i särskola tydliga problem som upptäcktes tidigt. Ofta hade de en diagnos sedan länge, vilket gjorde det självklart att placera dem i särskola redan vid skolstarten. Andelen av denna typ av särskoleelev har minskat sedan kommunaliseringen. Samtidigt har eleverna med diffus, sent upptäckt svag begåvning ökat. Dessa barn har sällan någon klar diagnos.

Nästa frågeställning blev att ta reda på vilka som undervisar särskoleeleverna. I rapporten *Vem undervisar särskolans elever* drar Anna Blom slutsatsen att det finns ett stort spann i lärarnas erfarenhet av och kunskap om särskoleundervisning. Hon fann till exempel att det fanns många utbildade lärare i särskoleklasserna.

– De elever som tas emot i särskolan idag kan åtminstone teoretiskt hamna i nästan vilken klass som helst. Vilken lärare som helst kan

Foto: Helena Kämpfe-Fredén

– Det är inte de utagerande barnen som hamnar i samundervisningsgrupperna – tvärtom, säger Anna Blom, forskare vid FoU-enheten vid Socialtjänsten i Stockholm.

finna sig stå och undervisa barn med funktionshinder, trots att de inte har någon speciell utbildning för det, säger hon.

För att få veta mer om lärarna valde Anna ut nio av dem för djupintervjuer

i rapporten *Under rådande förhållanden* som publicerades i år. Lärarna hade både olika utbildningar och undervisade i olika slags grupper: särskoleklass, liten specialklass eller samundervisningsgrupp. Ett gemen-

emellan

samt problem för lärarna i blandade klasser var att bestämma kunskapsnivån i gruppen. I en blandad klass går elever som kanske inte bara är olika gamla – de har också skilda kursplaner, särskolans eller grundskolans, och olika mål. De som är grundskoleelever ska ha chansen att nå upp till grundskolans betygskrav. Samtidigt måste lärarna ta hänsyn till särskoleeleverna, vilket kan göra att tempot blir lågt, och det blir svårt för grundskoleeleverna att hinna nå målen. Ibland är det tvärtom grundskoleelevernas behov som styr undervisningen, och klassens särskoleelever får då stå tillbaka.

Ingen större skillnad på elever

Men det är inte alla lärare som uppfattar detta som ett problem. En av lärarna i studien menade att det inte fanns någon större skillnad mellan de elever som går i särskolan och de elever som går grundskolan i hennes klass. Skillnaden är så obetydlig att läraren inte kan uppge hur många av hennes elever som är mottagna i särskolan.

– På låg- och mellanstadiet är problemen inte så stora. Det blir svårare senare, när betyg ska sättas, säger Anna Blom.

Skolverket har kritiserat

särskolan för att ha för få kunskapsutmaningar. Intervjuerna visade att speciallärare som jobbat länge med elever med utvecklingsstörning ofta tyckte att omsorg var viktigare än kunskapsinhämtning.

– Dessa lärare vet av erfarenhet att integrering inte är så lätt som det verkar. De har sett många särskoleelever fara illa och vill inte driva dem för hårt. ”De måste få ha lite roligt också” är en vanlig kommentar.

Läroplanen beskriver hur skolan ska ansvara för att varje elev som lämnar grundsärskolan ska ha en ökad medvetenhet om sina egna förutsättningar. Eleverna ska vara medvetna om sina funktionshinder och vad de innebär. Anna Bloms studie visade att lärarna hade olika sätt att informera eleverna. De lärare som hade en specialpedagogisk utbildning och som hade jobbat länge såg det som en naturlig del av undervisningen. De som inte hade så stor erfarenhet av barn med utvecklingsstörning valde ofta att inte informera direkt. ”Vi är alla olika” resonerade de och undvek helst att konfrontera barnen med information om deras funktionshinder.

Anna Blom har nu påbörjat en ny studie om hur samundervisningsgrupper fun-

gerar. Tanken är att de nya särskoleeleverna och de grundskoleelever som går i dessa klasser ska studeras närmare.

– Nu vill jag veta mer om hur definierandet av vilka särskole- och grundskoleelever det är som placeras i samundervisningsgrupper går till, och hur själva samundervisningen sedan fungerar. Vilka problem har eleverna? Vem föreslår att de ska gå i samundervisningsgrupp?

Lugna och vänliga elever

Till skillnad från särskoleklasser så går både särskolebarn och barn från grundskolan i samundervisningsgrupper. Anna Blom tror att det är just i dessa grupper som de ”nya” särskoleeleverna hamnar.

– Många tror kanske att det är de bråkiga och stökiga barnen som hamnar i sam-

undervisningsgrupper, men det verkar vara tvärtom. Eleverna verkar vara lugna, vänliga och långsamma. Det är alltså inte de utagerande barnen som hamnar här, säger hon.

Hon ska intervjuva lärare från fyra olika Stockholmskolor som har samundervisningsgrupper. Dessutom kommer hon att titta på barnens akter för att se hur deras problem har beskrivits och på vilka grunder de placerats i samundervisningsklass.

– I styrdokumentet står det att grundskoleeleverna först och främst ska få stöd inom den ordinarie gruppen, men om det finns ”särskilda skäl” kan de hamna i andra grupper. Jag vill veta vad de ”särskilda skälen” består av. ■

Anna Blom kan nås på anna.blom@got.stockholm.se

Särskolan

Särskolan har sedan 1994 samma läroplan som grundskolan, men har en kursplan som anpassas individuellt. Särskolan är inte en egen skola i fysisk bemärkelse, utan är organisatoriskt en egen skolform bredvid grundskolan.

Under 1990-talet tog kommunerna över huvudmannskapet för särskolan i syfte att öka integreringen. Barn med utvecklingsstörning fördes därmed över till samma kommunala organisation som andra barn. Reformen fick en annan bieffekt – antalet elever som skrivs in i särskolan har ökat markant.

Föräldrar har svårt att påverka skolgång

Särskola eller grundskola? På papperet har föräldrar till särskolebarn möjlighet att påverka sitt barns skolplacering. Men i verkligheten ser det annorlunda ut.

Lise Roll-Pettersson vid Lärarhögskolan i Stockholm studerar hur föräldrar till barn med funktionshinder ser på bland annat sitt barns skolgång.

Enligt lagen (Lag om försöksverksamhet om ökat förälderinflytande över utvecklingsstörda barns skolgång, SFS 1995:1229) har föräldrar möjligheten att påverka sitt barns skolplacering. Men i verkligheten är valet inte så stort, visar Lise Roll-Petterssons forskningsresultat.

– Lagen är vag, så föräldrar och skolledning kan uppfatta den på olika sätt. De föräldrar som valde grundskola istället för särskola för sina barn fick ofta ett dåligt mottagande i den vanliga skolan. Det fanns ofta bristande resurser för barnet både vad gäller det materiella och det specialpedagogiska stödet. Lärarna hade liten eller ingen kunskap om elever som är aktuella för mottagande i särskolan.

Just nu deltar Lise Roll-Pettersson i den större studie

som leds av professor Siv Fischbein vid Lärarhögskolan i Stockholm, *Effekter av specialpedagogiska insatser i skolan*. Lises forskningsprojekt fokuserar hur föräldrar till barn med specialpedagogiska behov upplever sitt barns skolgång.

Bra samarbete med skolan

De preliminära resultaten från studien visar att föräldrarna till barn i särskoleklasser är nöjdare med skolgången än de föräldrar vars barn går i blandade klasser. De upplever att de kontaktas innan ett åtgärdsprogram skrivs och att de har ett bra samarbete med skolan. De tycker också att kunskapen om hur man möter barnets behov har förbättrats.

– Om vi ska lyckas att skapa en inkluderande skola,

det vill säga en skola för alla, tror jag att grundskolan ska ta med de positiva delarna av särskolan. Inte minst när det gäller att göra föräldrarna mer delaktiga i skolan.

Den lärarutbildning som finns i Sverige idag förbereder inte lärarna på att arbeta med barn med funktionshinder, menar Lise Roll-Pettersson. Idag finns en valfri kurs i specialpedagogik och kommunikation på 40 poäng, men de lärare som inte hade tänkt ägna sig åt specialpedagogik väljer oftast inte kursen. Men i den integrerade skolan kan i princip vilken lärare som helst få elever med funktionshinder i sin klass.

– All forskning tyder på att lärarna måste få rätta förutsättningar för att kunna arbeta inkluderat. Detta innebär att lärarstudier även måste få didaktiska erfarenheter av att undervisa elever med olika förutsättningar. Lärarutbildningen måste förändras och utvecklas om inkludering ska lyckas i Sverige. Som en skolchef sa då han pratade om inkludering av elever med funktionsnedsättningar: ”lärarhögskolorna måste komma ifatt verkligheten”.

Lise Roll-Pettersson intresserade sig tidigt för den roll som föräldrarna till barn med funktionshinder har. I djupintervjuer med föräldrar till 38 barn med utvecklingsstörning studerade hon hur föräldrarna ser på sitt barns funktionshinder. Hennes resultat visar att det ofta är yttre faktorer, som till exempel skola och socialt umgänge, som påverkar hur

föräldrarna ser på barnets funktionshinder. Att se en grupp barn obehindrat stoja på dagis kan göra att det egna barnets funktionshinder framträder tydligare. Och att inte ha möjlighet att kunna välja skolform till sitt barn kan vara en sorg i sig.

Amerikansk skollag tydligare

Lise Roll-Pettersson är från USA och har även studerat vid amerikanskt universitet. Hon konstaterar att den amerikanska skollagen är tydligare och ger föräldrarna större valfrihet och rättigheter än vad den svenska gör. I USA skriver man ett åtgärdsprogram innan ett barn som är aktuellt för mottagande i särskolan placeras i en skola, och personer med specialistkompetens måste alltid vara med. Så är inte fallet i Sverige.

– Jag upplever att det i Sverige finns stora kunskapsbrister om vad ”utvecklingsstörning” egentligen är. Detta är oroväckande då många kommuner håller på att utarbeta egna rutiner för mottagande i särskolan. På flera håll i världen pågår stora diskussioner angående definitionen av utvecklingsstörning samt relationen mellan begåvningen och adaptiv förmåga det vill säga att klara vardagen. Med större kunskap blir det lättare att ge barnet det stöd det behöver, säger Lise Roll-Pettersson. ■

Lise Roll-Pettersson kan nås på:
lise.roll-pettersson@lhs.se

Elever i specialpedagogisk verksamhet

Vad sker i mötet mellan skolan och barn i behov av specialpedagogiskt stöd? Vilken inställning har föräldrar till de resurser skolan erbjuder? Hur upplever barn i behov av specialpedagogiskt stöd skolan?

Dessa frågor och liknande frågor besvaras i forskningsprojektet Elever i specialpedagogisk verksamhet (ESV) vid Lärarhögskolan i Stockholm. Siv Fischbein är vetenskaplig ledare och i projektet arbetar även Audrey Malmgren-Hansen, Lise Roll-Pettersson, Eva Heimdahl Mattson och Mara Westling-Allodi.

Inkludering en fråga för hela skolan

För att skapa samverkan mellan särskola och grundskola krävs medvetna satsningar som inkluderar hela skolan och som får ta tid i schemat. Det konstaterar Kerstin Göransson, som har följt arbetet mot inkludering i en vanlig svensk skola.

Att få till stånd integrering och samverkan är ingen självklarhet, menar Kerstin Göransson, forskare på FUB:s forskningsstiftelse Ala. Hon har varit projektledare för två skolutvecklingsprojekt som handlar om samverkan mellan särskola och grundskola inom ramen för "En skola för alla". I den första studien deltog fyra olika skolor, och tanken var att se hur arbetet med inkludering går till på en vanlig svensk skola. Erfarenheterna ska samlas i en ny rapport, som beräknas komma ut under 2004.

En av skolorna, Solskolan, fick bli föremål för nästa projekt som Kerstin Göransson nu håller på att avsluta. Under tre terminer har hon varit på skolan, deltagit i personalmöten speciellt avsatta för projektet, varit med på lektioner samt intervjuat lärare och elever. Tanken med projektet var att fokusera didaktiken, att se om vissa undervisningsstrategier kan främja delaktighet och gemenskap i blandade klasser.

Inte en specialpedagogisk fråga

– En viktig del visade sig vara sättet man såg på inkluderingsarbetet. Ofta behandlas särskolans inkludering som en specialpedagogisk fråga. Men under tiden som

vi arbetade med frågorna, desto tydligare blev det att hela skolan måste utvecklas för att få till stånd en utveckling, säger Kerstin Göransson.

Det gäller att se inkludering som en del av den övriga skolutvecklingen och inte ett separat projekt, något som diskuterades mycket i Solskolan.

– Även i grundskoleklasser är det en stor spridning vad gäller elevernas förutsättningar för lärande. Tar man konsekvenserna av detta innebär det stora förändringar av hela skolverksamheten. Då är det inte ett särskilt stort kliv till att elever från särskolan och elever från grundskolan undervisas gemensamt.

En annan viktig erfarenhet som Kerstin Göransson har gjort är hur viktigt det är att avsätta tid för pedagogiska diskussioner. Pedagogiska samtal verkar ha en tendens att försvinna i det praktiska arbetet om det inte avsätts speciell tid. Här har skolledningen en mycket viktig roll. Förändringar är inget man uppnår på några studiedagar. Därför är ledarens syn på förändring som en långsiktig process avgörande för slutresultatet. På Solskolan spelar rektorn en nyckelroll.

– Rektorn deltog själv vid mötena och underlättade

genomförandet av gemensamma elevaktiviteter, till exempel genom att godkänna schemaförändringar eller försening av lunch för att göra aktiviteterna möjliga att genomföra.

På Solskolan arbetade personalen fram ett pedagogiskt policydokument där de formulerade sin gemensamma

vision om skolverksamhetens målsättning och viktiga förutsättningar för lärande. I det andra arbetslaget förekom så gott som ingen samverkan alls. Samverkan mellan särskolans och grundskolans lärare, liksom mellan de två arbetslagen var dåligt utvecklad.

Men efter en tid bör-

Foto: Bernt Danielsson

Kerstin Göransson har i ett forskningsprojekt studerat hur vissa undervisningsstrategier kan främja delaktighet och gemenskap i blandade klasser.

samma vision om skolverksamhetens målsättning och viktiga förutsättningar för lärande.

– Ett policydokument är bra, men det viktigaste är själva processen att få till stånd ett dokument. Det är i det arbetet som personalen enas och får en gemensam plattform.

Undervisning i blandade grupper

Hur gick det då rent konkret med inkluderingen? För drygt fem år sedan, då det första utvecklingsprojektet startade på skolan, förekom ibland viss samverkan kring lektioner och övriga skolak-

jade förändringar att ske. Till exempel så arbetade hela kollegiet tillsammans fram gemensamma mål för både grundskoleelever och särskoleelever i matematik och svenska. Tanken är att utarbeta sådana för hela skolan gemensamma mål i alla ämnen. Undervisning i blandade grupper är nu ett naturligt, schemalagt inslag i undervisningen, och lärarna undervisar ibland i varandras grupper. En fadderverksamhet som särskolan nu är en del av har tagit form. ■

Kerstin Göransson kan nås på: kerstin.goransson@ala.fub.se

Nya doktorander om sig själva

Totalt femton nya doktorander i handikappvetenskap har i höst antagits vid Institutet för handikappvetenskap vid Linköpings och Örebro universitet (IHV).

Här beskriver några av doktorander sig själva, sin forskning och sina framtidsvisioner.

Gunilla Andersson

– Jag är legitimerad arbetsterapeut och arbetar på ett aktivitetscenter för barn- ungdomar och vuxna med funktionshinder. Efter mina arbetsterapeutstudier har jag läst in både kandidat- och magisterexamen i arbetsterapi.

– Det är roligt och berikande att arbeta samtidigt som jag studerar. Därför ser jag fram emot den här utbildningen som jag kombinerar med mitt ordinarie arbete. Jag är intresserad av att fördjupa mig inom området självskadande beteende hos personer med funktionshinder.

Tomas Boman

– Förutom pedagogisk utbildning har jag en filosofie magisterexamen i sociologi. Mina självständiga fördjupningsarbeten behandlade kommunalisering av särskolan och inflytande för funktionshindrade. På uppdrag från SISUS genomförde jag en undersökning som handlade om funktionshindrade studenters upplevelser av att studera vid universitet och högskola.

– Mitt avhandlingsarbete kommer att behandla arbetsmarknadssituationen för personer med funktions-

hinder. Det tänkta empiriska arbetet kommer bland annat att belysa frågor om varför man lyckats med vissa arbetsmarknadsåtgärder. Vilka är de goda exemplen och vad ligger bakom det lyckade resultatet?

Marianne Boström

– Jag har varit verksam som arbetsterapeut inom psykiatrik och somatisk rehabilitering sedan slutet av 70-talet. Från mitten av 90-talet har jag varit universitetsadjunkt på arbetsterapeutprogrammet, Örebro universitet.

– Min avhandling syftar till att beskriva, granska och utveckla teori inom ett människovårdande praxisområde. Fokus är på en psykosocial rehabiliteringsmodell för psykiskt funktionshindrade som kallas ”Handlingsinriktad psykiatrisk rehabilitering”.

Örjan Dahlström

– Jag bor i Linköping och har läst teknisk fysik och elektroteknik med medicinsk/teknisk inriktning. Under de två senaste åren har jag jobbat i projekt som på olika sätt handlat om beslutsstöd inom vården, först inom thoraxkirurgi och nu senast inom reumatologi.

– Min forskning kommer

att handla om informations-teknologi och handikapp.

Johan Gunnarsson

– Jag har en magisterexamen i medicinsk biologi vid Linköpings universitet våren 2003 och har dessutom läst psykologi och matematik. Under min studietid har jag bland annat arbetat på sjukhuslaboratorier med att analysera blodprover och undervisat som amanuens på Hälsouniversitetet i Linköping.

– Mitt projekt på IHV kommer att vara inriktat på kognitionsforskning om hörselskadade med hjälp av funktionell magnetkamera.

Kerstin Finndahl

– Jag har en grundexamen med tonvikt på företags ekonomi men har de senaste åren fokuserat på problematiken ”våld och övergrepp mot kvinnor med funktionshinder”.

– Det är oerhört viktigt att belysa den här problematiken! Genom de här studierna får jag nu möjlighet att så småningom skriva en lic.avhandling med inriktning på samhällets bemötande av våldsutsatta personer som har ett funktionshinder.

Olga Keselman

– Jag har en fil.kand i språkvetenskap med inriktning mot engelska och logopedi samt en magisterexamen i specialpedagogik vid Linköpings universitet.

Under åren 1992–1998 arbetade jag som tolk för

Linköpings kommun. Från 1998 har jag arbetat som logoped på en språkförskola i Norrköping.

– Min avhandling kommer att handla om tolkmedierade samtal.

Emelie Rydberg

– Jag har tidigare läst tecken-språkslinjen vid Önnestads Folkhögskola och hörselvetenskapligt program vid Örebro universitet som förutom hörselvetenskap bestod av specialpedagogik och sociologi. Min avhandling kommer att handla om hörselskada och arbetsmarknad.

Helena Stålnacke

– Jag är audionom och har haft en tjänst som universitetsadjunkt vid ämnesrådet hörselvetenskap vid Örebro universitet.

– Min avhandling kommer att handla om språkutvecklingen hos barn mellan 2–4 år som under sina första två levnadsår haft ett flertal mellanöreinflammationer. Syftet är att beskriva ”öronbarnens” språkliga produktion och perception mellan 24 och 48 månaders ålder i jämförelse med barn som inte har haft mellanöreinflammationer i matchande åldersgrupp.

Anett Sundqvist

– Jag har en amerikansk magister i ”Speech and Hearing Sciences” – som är en sorts grundläggande audionom/logopedutbildning. Jag slutförde min logopedutbildning i Göteborg och tog en masters

Foto: Mats Ringhander

2003 års nya doktorandkull samlad. Stående från vänster: Marianne Boström, Johan Gunnarsson, Tomas Boman, Örjan Dahlström, Olga Keselman, Emelie Rydberg, Marie Öberg. Sittandes från vänster: Gunilla Andersson, Helena Forne-Wästlund, Helena Stålnacke, Malin Wass. På bilden saknas Kerstin Finndahl och Anett Sundqvist.

i logopedi 1996. Sedan dess har jag jobbat på barnlogopedmottagningen vid Borås lasarett. Där har jag jobbat med utredningar inom ett barnneurologiskt utredningsteam, samt med barn som har en försenad tal- och språkutveckling/läs- och skrivsvårigheter.

– Den tjänst jag nu har fått handlar om informations- och kommunikationsteknologiområdet. Jag hoppas kunna forska vidare om datoranvändande och datorsystemsanpassning för funktionshindrade.

Malin Wass

– Jag har en fil. mag i kognitionsvetenskap från Umeå

universitet. Där läste jag inriktningen mot kognitiv psykologi och neurofysiologi. Tidigare har jag läst fristående kurser i psykologi och språk. Examensarbetet som utfördes på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet handlade om grafiska kommunikationssymboler.

– Jag kommer att fördjupa mig i språkutveckling och språkförståelse hos barn med hörselskador.

Helena Forne-Wästlund

– Jag är logoped och har bland annat tjänstgjort inom landstingets allmänlogopedi med specialisering stamning, röstbehandling, flerspråkig-

het och försenad språkutveckling hos barn.

– Åren 1993–1997 var jag assistent inom hörsel-forskningsprojekt vid audiologiska kliniken i samarbete med Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska Högskolan och Universitetet i Örebro. Där utvecklades nya metoder och material för talaudiometri och språk-screeningstest. Inriktning för mitt avhandlingsämne inom handikappvetenskap är ”Stamning – Social arbetsmiljö och rehabiliteringsaspekter”.

Marie Öberg

– Jag har arbetat som audionom sedan 1983 med anställningar vid olika hör-

selvårdskliniker i Sverige. Sedan 1999 har större delen av min tjänstgöring bestått av olika forskningsprojekt som genomförts i samarbete mellan hörapparatillverkaren Oticons forskningscenter, Eriksholm och avdelningen för teknisk audiologi vid Linköpings universitet.

– Mitt avhandlingsarbete fokuserar på att utveckla och testa olika habiliteringsmetoder med syfte att utveckla brukarkompetensen hos förstagångsanvändare av hörapparat. ■

Lovord för handikappvetenskap

Forskning i världsklass och extremt hög produktivitet. Så beskrivs Institutet för handikappvetenskap (IHV) vid Linköping och Örebro universitet av en internationell utvärdering.

– Det är väldigt roligt att få kvitto på att vi är på rätt väg, säger Jerker Rönnerberg, vetenskaplig sekreterare vid IHV.

Utvärderingen är gjord av två utländska experter inom handikappområdet, professorerna Ruth Campbell från Storbritannien och Kenneth Hugdahl från Norge. De är påtagligt nöjda med det de sett av IHV och menar att verksamheten är unik i Europa, kanske till och med i världen. Vid IHV verkar idag 16 forskare och 35 doktorander, och så sent som i höstas togs femton nya doktorander in.

Utvärderarna är positiva till den tvärvetenskapliga inriktningen på handikappforskningen i Linköping och Örebro. Här arbetar idag audionomer, psykologer, historiker, arbetsterapeuter, logoped, ingenjörer, läkare och flera andra yrkesgrupper. Ett annat starkt kort är de komparativa dimensioner som forskarna vid IHV använder sig av i sitt arbete. Till exempel jämförs olika funktionshinder med varandra, vilket inte är så vanligt.

– Ett exempel är hur träning av personers uppfattning av språkljud och arbetsminneskapacitet kan utnyttjas för träning, kompensation och läsutveckling. Här finns intressanta jämförelser mellan personer med CP-skador och personer med dyslexi att göra. Vi

arbetar till exempel med utveckling av programvara för ändamålet. Det finns både intressanta likheter och olikheter vad gäller förklaringsmodeller såväl som problem. Att göra jämförande studier är viktigt, inte minst i interventionsforskning och i utvärderingar, säger Jerker Rönnerberg.

– Ett annat exempel rör jämförelser mellan arbetsminne för tecken- och tal-språk, hur döva och tvåspråkiga teckenspråksanvändare aktiverar relevanta språkliga strukturer i hjärnan jämfört med normalhörande tal-språksanvändare. Här är syftet fortfarande komparativt, men mera grundforskningsinriktat.

Hög vetenskaplig produktivitet

Den vetenskapliga produktiviteten är mycket hög vid IHV, slår utredarna fast. Det gäller både publicering i vetenskapliga tidskrifter och medverkan i böcker och rapporter. IHV-forskarna är också mycket aktiva med att presentera sin forskning vid nationella och internationella konferenser.

IHV lovordas också för sin breda forskning kring hörande och hörselhandikapp. Här bedöms potentialen för nya vetenskapliga

Foto: Helena Kämppe Fredén

Jerker Rönnerberg, vetenskaplig sekreterare vid IHV, har all anledning att vara stolt över handikappforskningen vid institutet.

genombrott vara allra störst, liksom möjligheterna att attrahera stora forskningsanslag. Redan nu har IHV lyckats få många externa anslag. Ungefär tre fjärdedelar av de 35 doktoranderna finansieras externt eller genom externa avtal.

Men det räcker inte att vara framgångsrik med att få in forskningsmedel. Jerker Rönnerberg håller med utvärderarna i deras påpekande om bristen på resurser. För

att säkra den framtida utvecklingen av IHV behövs förstärkta basanslag, menar utvärderarna. I takt med att fler doktorander antas måste antalet handledare öka. Minst två nya professorer efterlyses också.

– Om vi ska lyckas med att bygga upp ett institut som genererar handikappforskning i världsklass, måste vi säkra framtiden. Det behövs mer statliga medel, konstaterar Jerker Rönnerberg. ■

NOTISER

Handikappforskning i ny forskningsstrategi

Fler centrumbildningar inom området socialförsäkring, satsning på forskning om handikapp och om den ökande demografiska obalansen med låga födelsetal och en allt äldre befolkning är några av de förslag FAS lägger fram till regeringen i en forskningsstrategi för åren 2005–2008.

FAS vill bland annat satsa ytterligare på handikappforskning. Inom handikappområdet undersöker forskningsrådet förutsättningarna för framtida tvärvetenskapliga och långsiktiga satsningar i samverkan med andra finansierare. Det finns behov av forskning bland annat när det gäller delaktighet, inflytande, anhörigstöd och bemötande i samhället.

FAS tänker också gå vidare och finna former för stöd till interventionsforskning och till experimentell och kvasiexperimentell forskning inom olika ämnesområden. Till exempel lämpar sig olika behandlingsformer inom missbrukarvården eller olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder väl för experiment. En utredning

som FAS gjorde 2001 visade att det finns ett behov att studera de kunskaper vi redan har om uppkomst och behandling av hälsoproblem som stress, allergier, belastningsskador i praktiken genom interventioner i pågående verksamheter.

För att främja kunskapsförmedling och dialog utanför vetenskapssamhället om forskningsresultat bör FAS och andra finansierare erbjuda forskare professionellt och ekonomiskt stöd till olika kommunikationsåtgärder. FAS vill också medverka till att framgångsrik forskningskommunikation ska ges ett högre meritvärde inom forskarvärlden än vad det har i dag. FAS långsiktiga målsättning är att stimulera forskare att så långt som det

är möjligt själva informera om sin forskning.

Inom det internationella forskningssamarbetet stöder FAS planerna på att skapa ett europeiskt forskningsråd. Detta råd ska kunna fördela de gemensamma forskningsresurserna med större inslag från forskarsamhället än de Brysselstyrda ramprogrammen.

För att kunna genomföra de olika förslagen till insatser krävs en höjning på 290 miljoner kronor av statsmedlen under åren 2005–2008.

Hela forskningsstrategin finns på FAS hemsida www.fas.forskning.se ■

Källa: FAS

HALLÅ DÄR!

Hallå där Rafael Lindqvist, som ingår i en arbetsgrupp som förbereder ett forskningsseminarium om funktionshinder och handikapp i Örebro i vår. Arrangör är Nationella nätverket för forskning om funktionshinder och handikapp.

Vad kommer att hända på forskningsseminariet?

– Vi hoppas kunna erbjuda ett begränsat antal forskare och doktorander tillfälle att

presentera och få sin forskning diskuterad i seminarieform. Tanken är att forskarna i förväg skickar in underlag om sin forskning. Sedan skickas underlagen vidare till de övriga seminariedeltagarna. Vid varje diskussion finns en opponenter för att få igång givande diskussioner.

Eftersom handikappforskning är ett tvärvetenskapligt ämne är det viktigt att ordna liknande träffar; aktiva forskare finns utspridda på ett flertal ämnesinstitutioner och är ofta i minoritet vid de institutioner där de verkar. Här får de en möjlighet att träffas och byta erfarenheter.

Så vitt jag vet är det första gången som ett liknande seminarium hålls, så det kan bli spännande.

Hur kommer det sig att ni anordnar ett forskningsseminarium just nu?

Foto: Anna-Karin Boström

– Under de senaste åren har intresset för forskning inom området funktionshinder och handikapp ökat – både bland forskare inom olika discipliner och från statsmakternas håll. Det satsas mer i ämnet, och dessutom är det Europeiska handikappåret i år. Det finns ett behov av att samordna och stimulera handikappforskningen.

Hur anmäler man sig till forskningsseminariet?

– Inom kort kommer vi att

gå ut med en officiell inbjudan via de representanter för Nationella nätverket för forskning om funktionshinder och handikapp som finns på landets högskolor och universitet. Det vore roligt att få en stor spridning, både vad gäller forskningsinriktning och från vilka universitet och högskolor som deltagarna kommer! ■

Fotnot: Forskningsseminariet äger rum 22–23 april i Örebro.

AVHANDLINGAR

Ett oväntat föräldraskap

Hur känns det att bli förälder till ett barn med Downs syndrom? Vad betyder det för identiteten som mamma eller pappa att man under hela barnets uppväxt ska dela sitt ansvar med människor som genom sina yrken är experter på Downs syndrom? Påverkas föräldrarna av det bemötande de får, eller avgör föräldrarnas sätt att förhålla sig till barnet och sin situation kvaliteten på mötet med de professionella?

Detta är några av de frågor som Bim Riddersporre har sökt svaren på i en avhandling vid institutionen för psykologi, Lunds universitet. Syftet har varit att öka förståelsen av tidigt föräldraskap. Det är föräldrarna som kommer till tals och det är deras egna upplevelser som står i centrum.

Tio familjer som fått barn med Downs syndrom har följts med regelbundna hembesök under barnets första levnadsår. Föräldrarna förhåller sig på olika sätt till motstridiga känslor inför både barnet och föräldraskapet. Detta gäller också i relationen till släkt, vänner och professionella stödpersoner. De olika förhållningssätten karaktäriseras som idealiserande, kämpande eller vardagligt. Föräldrar med ett idealiserande förhållningssätt ger positiva känslor och reaktioner företräde. Negativa eller problematiska aspekter får dominera i ett

kämpande förhållningssätt. De föräldrar som undviker starka känslor överlag har ett generellt sätt att förhålla sig.

Det som var kännetecknande för alla föräldrar var att de försökte skydda relationen till barnet från allt för starka negativa reaktioner. En längtan efter stöd och uppmuntran i föräldraskapet innebar ibland besvikelse över att släkt och vänner visste allt för litet om Downs syndrom. Samarbetet med de professionella var extra betydelsefullt och återkom som ett centralt tema i föräldrarnas berättelser och reflektioner.

Avhandlingen heter "Att möta det oväntade. Tidigt föräldraskap till barn med Downs syndrom". Den är skriven av Bim Riddersporre och kan beställas från författaren under adress Skolutveckling och ledarskap, Lärarutbildningen, Malmö högskola 205 06 Malmö, e-post: bim.rippersorre@lut.mah.se

Språk på skolgården

Hörselskadade barn och ungdomar möter motsägelsefulla budskap i samhället från jämnåriga, från föräldrar och andra vuxna. De kan få höra att de är lika alla andra och att de inte är det. Elinor Brunberg, institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap, Örebro universitet har skrivit en avhandling om hur det är att vistas i olika språkliga skolmiljöer och konsekvenserna av det när det gäller självförtroende och identitet.

Barn och ungdomar med hörselskada har tillgång till fler sätt att kommunicera med sin omgivning än vad både döva och hörande barn och ungdomar har. De kan välja mellan talat språk,

teckenspråk och talat språk med stöd av tecken. De reella valmöjligheterna kan förstås se olika ut från person till person. Skolsituationen ser mycket olika ut för hörselskadade barn. Många barn går individualintegrerade bland hörande barn, andra går i hörselklass varav en del i vanlig grundskola och andra i specialskola.

I Örebro beslöt man att flytta de hörselklasser, som tidigare haft sin undervisning i en vanlig grundskola, till en specialskola för döva barn. Här erbjöds alltså en möjlighet att jämföra barnen före och efter flytten. Först vistades de i en till största delen hörande miljö med talad svenska som skolgårdsspråk. Efter flytten var majoritetsspråket på skolgården teckenspråk.

Elinor Brunberg har i sin avhandling sökt beskriva och jämföra samspel, kamratkontakter, identitet och självförtroende hos barn med hörselskada i olika skolmiljöer.

Resultaten visade att det i den första skolmiljön fanns en social kontaktlöshet mellan hörande och hörselskadade elever. Hörselklass eleverna samspelade framförallt med varandra och lekte köns- och åldersblandat. Barnen uppvisade olika samspelsmönster och det fanns även barn som var utanför gemenskapen i hörselklassen.

I de intervjuer som gjordes efter det att hörselklassen flyttat till specialskolan beskrev barnen att de önskade sig fler hörselskadade eller hörande kompisar, men en önskan om döva kamrater hade vuxit sig starkare. I specialskolan hade man delvis kontakt med döva skolkamrater. Detta gällde särskilt de pojkar som spelade fotboll. Rasterna gav upphov till både positiva

och negativa känslor. Hörselklasserna hade i specialskolan utökats med fler elever. Kontaktmöjligheterna hade blivit fler. Fler barn än tidigare ville vara för sig själva på rasterna. Det språk man föredrog på rasterna var tal och tecken.

Elinor Brunberg konstaterar att hörselklass eleverna i sin identitetsutveckling befinner sig i en komplex socialpsykologisk och kommunikativ situation. Högstadiel eleverna protesterade mer mot sin funktionsnedsättning och var mer oklara över sin identitet än de yngre eleverna.

Avhandlingen heter "Vi bytte våra hörande skolkamrater mot döva! Förändring av hörselskadade barns identitet och självförtroende vid byte av språklig skolmiljö". Den är skriven av Elinor Brunberg och kan beställas från Örebro universitet, institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap, 701 82 Örebro, tel 019-30 30 00, fax 019-30 34 84.

Samtal över gränser

Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är vanligt bland barn och ungdomar. Många av dessa barn och ungdomar söker stöd och kunskap hos olika yrkesföreträdare. En del hamnar dock mellan "olika stolar", eftersom det saknas en samsyn på problemet. Det saknas också en gemensam handlingsplan. Inte minst behövs ökad kommunikation mellan olika yrkesföreträdare och över yrkesgränser.

Lena Geijer vid Lärarhögskolan i Stockholm har i sin avhandling studerat om, och i så fall hur, kommunikation över yrkesgränserna kan utveckla kompetens och leda till verksamhetsförändringar

genom fokusgruppsamtal om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Ett fyrtiotal intervjuer med yrkesföreträdare för vård, förskola och skola visade att yrkesutövarna inte var ense om vad läs- och skrivsvårigheter/dyslexi innebar eller vilken kompetens som behövdes för att ge insatser. Därefter genomfördes femton fokussamtal under en treårsperiod.

Avhandlingens resultat visar att fokussamtal mellan företrädare för olika yrken ledde till en förändrad syn, egna iakttagelser på kompetens och överbyggade yrkesspråkgränser. Genom samverkan med andra discipliner utvecklade professionella yrkesutövare en fördjupad förståelse och vilja att omdefiniera sina tidigare handlingar och sin tidigare verksamhet. Resultaten visade även på att tvärprofessionellt samarbete stimulerade utvecklingen av tvärprofessionell kompetens och en förändring i organiseringen av läs- och skrivträningen i förskola och skola.

Avhandlingen heter "Samtal för samverkan. En studie av transprofessionell kommunikation och kompetensutveckling om läs- och skrivsvårigheter". Den är skriven av Lena Geijer och kan beställas från HLS Förlag, Box 34103, 100 26 Stockholm

En gång till!

I så kallad konduktiv pedagogik är det viktigt att aktivera och stimulera barn med CP-skador (cerebral pares) redan under deras första levnadsår. Detta för att barnens funktioner ska utvecklas så mycket som möjligt. Lärarna som leder grupperna i den konduktiva pedagogiken kall-

las konduktorer. De har en utbildning som är inriktad främst på CP-skador och omfattar kunskap om till exempel pedagogik, logopedi och sjukgymnastik.

Lena Lind vid Lärarhögskolan i Stockholm har i sin avhandling sökt utveckla kunskapen om barn med CP-skador och deras föräldrar och om konduktiv pedagogik. Kan den konduktiva pedagogiken erbjuda något utöver det stöd som habiliteringsteam redan ger, och i så fall vad? Avhandlingens resultat grundas på frågeformulär och intervjuer med föräldrar, med habiliteringsteam och med konduktorer. Men också på observationer av hur den konduktiva pedagogiken är utformad och går till framför allt på Move & Walk i Nässjö. Avhandlingen omfattar fem separat delstudier och en sammanfattning.

Habiliteringsteam betraktade konduktiv pedagogik som intensiv rörelseträning i grupp. De flesta habiliteringsteam såg också lek som viktig och att träning alltid ger resultat. Gruppaktiviteter var efterfrågade, enligt teamen, men ibland svåra att anordna i lämpliga grupper.

De föräldrar som deltagit i kurser på Move & Walk har uppskattat verksamheten och uppfattat träningen som intensiv och lekfull. Träningen tar alla barnets funktioner i anspråk och de ser förändring i många funktioner, som kommunikation, kognition och sociala färdigheter.

Föräldrarna uppskattade att en person, konduktorn, hade kunskap om barnets alla funktioner. De slapp därmed vända sig till flera olika specialister.

De menar att de yngre barnen uppfattat träningen som lek. De äldre barnen, däremot, har blivit moti-

verade att träna för att bli bättre och för att kunna bli så självständiga som möjligt. Kurserna gav också barnen goda möjligheter att få träffa andra barn med samma eller liknande svårigheter. Föräldrarna å sin sida träffade andra föräldrar med liknande erfarenheter, vilket erbjöd tillfällen till utbyte av information och gemenskap. Nästan alla föräldrar fortsatte med träningsprogrammen hemma efter avslutad kurs. De betraktade konduktiv pedagogik som ett sätt att leva i vardagen och satte stora förhoppningar till framtida resultat.

Avhandlingen heter "One more time! Parents and habilitation teams conceptions of conductive education and support to children with motor disabilities". Författare är Lena Lind och den kan beställas från HLS Förlag, Box 34103 100 26 Stockholm

LÄSVÄRT

Olika i olika kommuner?

I och med handikappreformen under 1990-talet övertog kommunerna ansvaret för verksamheter som tidigare hade landstinget som huvudman. Ett kommunalt övertagande möttes av både oro och skepsis. Skulle lokala olikheter i både kvantitet och kvalitet av stöd- och serviceinsatser komma att öka på grund av den lokala friheten? Skulle kommunernas småskalighet medföra att specialist-

kompetens och kunskap inte skulle kunna upprätthållas?

Att komplettera det kommunala ansvaret med en rättighetslagstiftning var ett sätt för staten att försöka motverka alltför stora skillnader i insatser mellan kommunerna.

Magnus Tideman och Bertil Jedeskog har beskrivit och analyserat skillnader och likheter i levnadsvillkor för vuxna personer med utvecklingsstörning i fyra större svenska kommuner.

En enkät med frågor om levnadsvillkor har besvarats av 654 vuxna personer oftast i samarbete med en annan person. En rad frågor överensstämmer med de som ställs till svenska medborgare i allmänhet i den årliga undersökningen om svenska folkets levnadsförhållanden, vilket gör det möjligt att jämföra svaren.

Resultaten visar att personer med utvecklingsstörning har långt kvar innan det går att säga att de har lika villkor och lika möjligheter som den övriga befolkningen. Mycket arbete återstår innan målet om likvärdiga levnadsvillkor och full delaktighet i samhället har uppfyllts. Jämförelsen mellan de fyra kommunerna visade att levnadsvillkoren är likartade, men på en relativt låg nivå i jämförelse med övriga kommuninnevånare.

Rapporten heter "Lika villkor? En komparativ studie av levnadsvillkoren för vuxna med utvecklingsstörning i fyra kommuner". Den är skriven av Magnus Tideman och Bertil Jedeskog och är utgiven av Wigforssgruppen för välfärdsforskning vid sektionen för Hälsa och Samhälle, Högskolan i Halmstad.

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med
nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Stöd till doktorander

Stiftelsen Sävstaholm har som ändamål att främja forskning beträffande utvecklingsstörning samt att stödja enskilda personer med utvecklingsstörning.

Nu utlyser stiftelsen två projektbidrag till forskarstuderandes avhandlingsarbeten inom området utvecklingsstörning.

Anslag kan sökas av doktorand eller handledare.

Ansökan bör utöver ansökningsblankett högst omfatta 5 sidor och innehålla en redovisning av planen för avhandlingsarbetet, en kostnadsberäkning samt meritförteckningar för den forskarstuderande och handledaren.

Bidrag kan ges under högst fyra år. För varje år skall av handledare styrkt, kortfattad lägesrapport inges. Anslaget är avsett att

möjliggöra anställning av forskarstuderande som doktorand och bör till sin huvuddel gå till den forskarstuderandes lön. Det beräknas därför ej överskrida totalt 400 000 kronor/ år.

Ansökan (på särskild blankett) och forskningsprogram inkl. meritförteckning ska vara Stiftelsen Sävstaholm tillhanda senast 15 februari 2004. Beslut fattas senast i maj månad, varefter anslag kan börja betalas ut från och med höstterminen 2004.

*Stiftelsen Sävstaholm
Vasagatan 15-17, 4 tr
111 20 Stockholm
Tel: 08-21 58 65
Fax: 08-796 70 90*

Nästa nummer av Handikappforskning Pågår kommer i v. 13. Manusstopp 13/2!

KALENDERN

Det europeiska handikappåret pågår under hela 2003. Läs mer på www.handikapparet2003.nu

2004 april

2-4 april i Nynäshamn

5:e Nordiska handikapp-historiska konferensen

Information: claes.g.olsson@kultmed.umu.se eller ingvar.edin@telia.com

maj

3-6 maj i New York, USA
YAI National Institute for People with Disabilities: 25th Annual International Conference on mental retardation and developmental/learning disabilities

Information: YAI/National

Institute for People with Disabilities, attn.YAI Conference, 460 West 34th Street, New York, NY 10001-2382 USA
e-post: awittenberg@yai.org

Juni

14-19 juni i Montpellier, Frankrike

12th World Congress of the International Association for the Scientific Study of Intellectual Disabilities, IASSID

Information: Alliance Médicale et Scientifique, 11 bd.Henri IV - 34000 Montpellier, Frankrike

21-24 juni i Oslo, Norge
20th World Congress of Rehabilitation International: Rethinking Rehabilitation

Information: www.ri-norway.no

juli

7-9 juli i Paris, Frankrike
9th International Conference on Computers Helping People With Special Needs (ICCHP)
Information: www.icchp.org

Handikappforskning pågår är utgiven av Centrum för handikappforskning, Uppsala universitet

Adress: Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap/socialmedicin, Uppsala Science Park, 751 85 Uppsala

Ansvarig utgivare: Barbro Lewin

Redaktion: Helena Kämpfe Fredén, tel 070-373 30 37, kampfetext@hotmail.com

Karin Sonnander, tel 031-773 15 75, karin.sonnander@socwork.gu.se

Tidningsärenden: Annie Lundberg, tel 018-611 24 19, annie.lundberg@pubcare.uu.se

Grafisk produktion: Ord&Form AB

Omslagsfoto: Torbjörn F. Gustafsson/Pressens Bild

Tryck: Edita Västra Aros

Tidningen ges ut fyra gånger om året.

Centrum för handikappforsknings hemsida: www.chr.uu.se

ISSN 1103-1956